

**UNIVERSITATEA „NICOLAE TITULESCU”**

**INTERDEPENDENȚA  
PRINCIPIILOR GENERALE CU  
CELE TREI DREPTURI ABSOLUT  
NECESARE SOCIETĂȚII CIVILE  
RESPECTIV DREPTUL DE  
PROPRIETATE, LIBERTATEA ȘI  
SECURITATEA PERSOANEI**

**- REZUMAT -**

**Coordonator:**  
*Prof univ. dr. Nicolae Popa*

**Doctorand:**  
*Emanuela Comănesci-Moșneanu*

**2009**

## CUPRINS

<b>CAPITOLUL I - NOȚIUNEA PRINCIPIILOR DREPTULUI.....</b>	<b>4</b>
§1. Apariția și evoluția concepției asupra principiilor dreptului.....	5
§2. Comentariu asupra statutului principiilor.....	8
§3.Principiile dreptului, categoriile, conceptele, axiomele și aforismele juridice	9
A. Principiile dreptului, categoriile și conceptele .....	9
B. Principiile dreptului și axiomele juridice.....	13
C. Principiile dreptului și aforismele juridice.....	13
§4. Principiile generale ale dreptului - normele de drept pozitiv.....	14
§5. Impactul principiilor dreptului.....	16
§6. Rolul principiilor în crearea dreptului.....	16
§7. Rolul principiilor în procesul complex al realizării dreptului.....	18
§8. Funcțiile și clasificarea principiilor dreptului.....	19
§9. Prezentarea principiilor.....	22
<b>CAPITOLUL II - PRINCIPIUL JUSTIȚIEI ȘI PRINCIPIUL ECHITĂȚII.....</b>	<b>25</b>
§1. PRINCIPIUL JUSTIȚIEI.....	26
§2. PRINCIPIUL ECHITĂȚII.....	37
<b>CAPITOLUL III - PRINCIPIUL SEPARAȚIEI PUTERILOR ÎN STAT.....</b>	<b>40</b>
§1. Originea și evoluția separației puterilor în stat.....	41
§2. Reglementarea constituțională și interpretarea principiului separației puterilor în stat.....	51
<b>CAPITOLUL IV - PRINCIPIUL LEGALITĂȚII - FUNDAMENT AL STATULUI DE DREPT.....</b>	<b>60</b>
§1. Structura și sensul sintagmei «stat de drept».....	61
§2. Doctrina statului de drept.....	64
§3. Construcția statului de drept.....	64
§4. Premisele și mecanismele statului de drept.....	65
A. Definiția statului de drept.....	65
B. Condițiile statului de drept.....	67
C. Conceptul de «lege» și domeniul legii.....	70
<b>CAPITOLUL V - PRINCIPIUL RESPONSABILITĂȚII.....</b>	<b>76</b>
§1. Principiul responsabilității - prezentare generală.....	77
§2. Concepte ale responsabilității.....	79
§3. Responsabilitatea națională.....	83
<b>CAPITOLUL VI - PRINCIPIUL RESPECTĂRII DREPTURILOR OMULUI.....</b>	<b>88</b>
§1. Fundament și scurt istoric al drepturilor omului.....	89
§2. Drepturile omului.....	95
§3. Considerații privitoare la apariția și dezvoltarea drepturilor omului.....	98
A. Câteva reflecții asupra drepturilor omului și dezvoltare.....	98
B. Universalitatea drepturilor omului.....	101
§4. Clasificări ale drepturilor omului.....	102
A. Introducere.....	102
B. Regimul juridic al drepturilor omului.....	103
C. Limitări aduse exercițiului drepturilor omului. Condiții.....	104

D. Limitări aduse exercițiului drepturilor omului de către state.....	105
§5. Privire generală asupra izvoarelor și sistemelor internaționale de protecție a drepturilor omului.....	106
§6. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, instrument regional european general în domeniu.....	125
A. Scurt istoric al adoptării și al dezvoltării dispozițiilor Convenției	126
B. Adoptarea Convenției europene a drepturilor omului.....	127
C. Drepturile omului: stabilirea unui minim necesar.....	129
<b>CAPITOLUL VII - PRINCIPIUL EGALITĂȚII ȘI LIBERTĂȚII.....</b>	<b>137</b>
§1. Concepții filosofice despre egalitate.....	138
§2. Principiul tratează la fel cazurile similare și diferit pe cele diferite.....	148
§3. Reglementări ce garantează principiul egalității.....	153
§4. Principiul libertății. Concepții filosofice.....	154
§5. Voința liberă a omului - elementul fundamental al principiul libertății.....	168
§6. Libertate, egalitate și proporționalitate.....	171
§7. Măsurile juridice ce garantează oamenilor participarea la libertate.....	173
A. Minimul de libertate.....	173
B. Ordinea de drept și securitatea colectivă.....	175
C. Dreptul la libertate și securitate personală; Libertate și egalitate reflectate în CEDO și HUMAN RIGHTS ACT.....	176
D. Noțiunea de „privare de libertate”, în sensul art. 5.....	182
E. Excepții de la interzicerea privării de libertate; generalități.....	186
§ 8. Actele de constrângere care nu au caracter de sancțiuni.....	208
§9. Libertatea de exprimare.....	209
§10. Libertatea gândirii, conștiinței și a religiei.....	211
<b>CAPITOLUL VIII - DREPTUL LA PROPRIETATE.....</b>	<b>218</b>
§1. Concepții filosofice.....	219
§ 2. Domeniul de aplicație a art. 1 din Protocolul nr. 1.....	225
A. Precizări preliminare.....	225
B. Noțiunea de „bun” și drepturile asupra „bunurilor”, în sensul art. 1 din Protocolul nr.1.....	226
C. Probleme specifice privitoare la proba „bunurilor”, în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1.....	242
D. Conceptul de „posesii”.....	244
§3. Privarea de proprietate.....	247
A. Privarea de proprietate. Tratatе internaționale.....	251
B. Condițiile privării de proprietate.....	252
C. Indemnizarea titularului pentru privarea de dreptul său. Compensații.....	261
D. Asigurarea plății impozitelor și a altor contribuții, sau a amenzilor .....	271
<b>CAPITOLUL IX - IMPACTUL PREVEDERILOR NOILOR CODURI ASUPRA ORGANIZĂRII JUDICIARE, PROCESULUI PENAL, CIVIL ȘI GARANȚIILOR PERSOANEI.....</b>	<b>275</b>
<b>BIBLIOGRAFIE.....</b>	<b>281</b>

## **ACTUALITATEA SI GRADUL DE STUDIERE A TEMEI INVESTIGATE**

Principiile generale ale dreptului au constituit obiect de analiză și studiu a mai multor lucrări de specialitate, însă având în vedere contextul politico-social creat după anul 1989 precum și importanța deosebită acordată drepturilor omului și interdependența dintre principii și drepturile fundamentale am apreciat ca utilă analiza principiilor generale tocmai sub aspectul acestei interdependențe cu dreptul la libertate, proprietate și securitate.

Aceste raționamente au stat la baza conceperii prezentului studiu pornind cercetarea de la apariția și evoluția principiilor generale ale dreptului culminând cu investigarea temei centrale și anume tratarea libertății și egalității ca principiu și ca drepturi fundamentale, în interdependența cu dreptul de proprietate și dreptul la securitate.

De asemenea, ca element de actualitate este tratarea în cadrul principiilor generale ale dreptului a principiului respectării drepturilor omului, având în vedere că în perioada anterioară anului 1989 acest principiu nu era menționat ca făcând parte din principiile generale ale dreptului

Astfel în primele capitole am tratat noțiunea de principiu cu referire la apariție, evoluție, definiție, statut, rolul acestora în crearea și realizarea dreptului, realizând prezentarea generală a principiilor generale ale dreptului.

În ultimele capitole am tratat principiul libertății și egalității începând cu prezentarea concepțiilor filozofice, subliniind trecerea de la principii la drept fundamental, prezentând măsurile juridice ce garantează participarea la libertate și securitate personală.

Astfel, nucleul lucrării îl constituie abordarea principiului libertății și egalității ca drepturi fundamentale și tratarea dreptului de proprietate în concordanță cu opinia lui Montesquieu potrivit căreia proprietatea reprezintă libertatea.

### **Scopul și obiectivele tezei**

Scopul principal al prezentei teze de doctorat a fost, așa cum am arătat încercarea de a identifica legăturile și conexiunile dintre principiile fundamentale ale dreptului și drepturile fundamentale, respectiv dreptul la libertate, proprietate și securitate, drepturi absolut necesare pentru existența unei societăți civile.

Atingerea acestui scop a determinat trasarea și realizarea următoarelor obiective:

- lămurirea noțiunii de principiu;
- prezentarea generală a principiilor generale ale dreptului, acordându-se o atenție deosebită principiului respectării drepturilor omului;
- tratarea interdependenței principiului libertății și egalității cu dreptul fundamental la libertate, securitate și dreptul la proprietate.

### **Suportul metodologic și teoretico-științific al lucrării**

Cercetarea acestei teme privind interdependența principiilor generale cu cele trei drepturi absolut necesare societății civile dreptul de proprietate, libertatea și securitatea persoanei s-a întemeiat pe studierea unui amplu material doctrinar teoretic al unor cercetători români și străini (așa cum am arătat mai sus) precum și un vast material normativ și practic în domeniu.

Toate acestea au constituit suportul metodologic și tehnico-științific al prezentei teze de doctorat.

## Noutatea științifică a rezultatelor obținute

Investigațiile făcute prin prezentul studiu au scos la iveală că etapa actuală a dezvoltării societății noastre are nevoie de o creștere a importanței drepturilor omului.

Principiile fundamentale sintetizează și promovează valorile esențiale ale societății, conținând judecăți asupra fenomenelor juridice. Atrăgând atenția asupra unei valori esențiale, cum este dreptatea, G. W. Fr, Hegel preciza că adevărata nedreptate este crimă, în care nici dreptul în sine, nici felul în care el apare nu este respectat, în care deci ambele laturi, cea obiectivă și cea subiectivă sunt încălcate<sup>1</sup>.

Lon Fuller spunea că principiile fundamentale sunt o sinteză a „moralității pe care o proiectează în normele ce se construiesc”.

Aceste principii sunt niște comandamente ale vieții sociale, ele vizând garantarea ordinii și securității relațiilor sociale, oferind siguranța necesară fiecărui cetățean, prin ocrotirea vieții sale, a bunurilor dobândite de el în mod legitim.

Principiile dreptului se dezvoltă și evoluează într-o strânsă legătură cu principiile generale care guvernează activitatea umană.

Principiile dreptului, așa cum au fost gândite de jurisconșulții romani, sunt în număr de trei: *honeste vivere*, *alterum non laedere*, *sum cuique tribuere* a da fiecăruia ce este al său, a nu vătăma pe aproapele sau , a trăi onest.<sup>2</sup>

Din analiza efectuată până aici, este ușor de înțeles că libertatea, egalitatea, justiția, au - și vor continua să aibă - un rol major în laborioasa activitate umană creatoare de norme juridice.

Acest rol este exercitat sub influența tradiției și inovației. Tradiția ține de vechile modele, iar inovația impune modele noi. Întregul proces creator de drept presupune îmbinarea cu pricepere a tradiției și inovației, așa încât să se impună soluțiile legislative cele mai adecvate.

Principiile orientează activitatea legiuitorului încă din momentul conceperii normei juridice. Având permanent în atenție comandamentele implicate în principiile dreptului, legiuitorul selectează acele cerințe ale reglementării relațiilor sociale, care răspund cât mai bine acestor comandamente, așa încât norma juridică adoptată să asigure promovarea unei conduite umane conformă principiilor dreptului.

Desfășurând o activitate rațională, legiuitorul este obligat să descifreze sensul și semnificațiile principiilor, așa încât să elimine contradicțiile și ambiguitățile normelor juridice și să le dea coerența necesară<sup>3</sup>. Fără îndoială că aceasta implică cunoașterea temeinică a tuturor principiilor dreptului - atât cele generale, cât și cele specifice - de către cei chemați să facă legea; să elaboreze normele juridice<sup>4</sup>.

Într-adevăr, dacă filosofia dreptului privește conceptul dreptului și realizarea lui, atunci – în chip necesar - implică și principiile, deoarece fără ele conceptul nu ar avea sursă, n-ar avea puterea să se miște înspre realizare, iar realizarea ar fi oarbă fără un fir conducător, după care să se călăuzească.

Subliniind importanța principiilor pentru sistemul dreptului, Speranția nota: "Dacă dreptul apare ca un total de norme sociale obligatorii, unitatea acestei totalități este datorată consecvenței tuturor normelor față de un număr minim de principii fundamentale, ele însele prezentând un maxim de afinitate logică între ele". Într-adevăr, așa stau lucrurile cu principiile la care se referă legea juridică sau care sunt incluse în textul ei. Neincluse în textul legii, principiile devin aplicabile prin recunoașterea lor în practica judecătorească. E practic așa, căci în anumite cazuri, când legea tace, judecătorul le soluționează apelând la principiile generale de drept; el nu poate refuza soluționarea invocând absența unei norme în vigoare, întrucât e culpabil de

---

<sup>1</sup> G. W. Fr. Hegel, *Principiile filozofiei dreptului*, p. 115. Ed. Academiei București 1969

<sup>2</sup> Ulpian 1, 10, De justitia et jure, extrasa din Lib. 1. Regularum, Justinian, Institute

<sup>3</sup> Jean Dabin, *Theorie generale du droit*, Nouvelle edition, Paris, 1969 p.34

<sup>4</sup> Idem

denegare de dreptate și ca să pronunțe hotărârea e obligat să se adreseze principiilor generale, tocmai pentru că acestea sunt măsuri ale întregului sistem.

Pe baza determinărilor obiective cercetate, în lumina unor documente fundamentale și a numeroase concluzii doctrinare, distingem mai multe principii generale ale dreptului, între care: pluralismul politic, separația puterilor în stat, legalitatea, libertatea, egalitatea, echitatea, justiția, buna-credință, pacta sunt servanda, responsabilitatea, principiul respectării drepturilor omului.

În următoarele capitole am tratat distinct principiile fundamentale enumerate mai sus pornind de la concepțiile filosofice formulate de jurisconșulți romani și finalizând cu opiniile exprimate de filozofii moderni, punând accentul pe importanta deosebită a noului principiu al dreptului respectiv principiul respectării drepturilor omului precum și pe importanta acestuia pentru dezvoltarea unei societăți civile în care respectarea drepturilor omului sunt ridicate la rang de principiu fundamental.

Capitolele 7 și 8 reprezintă elementul de noutate și de contribuție personală în sensul tratării în strânsă interdependență a principiilor fundamentale ale libertății, egalității cu drepturile fundamentale libertate, securitate și proprietate.

Astfel în capitolul nr. 2 am tratat principiul care asigură unitatea, omogenitatea, echilibrul, coerența și capacitatea dezvoltării normative particulare a societății respectiv principiul Justiției.

Principiul justiției este un principiu rațional, el fiind alături de adevăr, frumos, bine, util una din caracteristicile esențiale ale spiritului uman. Toate aceste caractere ale spiritului uman duc în ultimă instanță la coeziunea societății umane, pentru că ele au un sens moral și sunt legate între ele pe temeiul suprem al raționalității ființei umane.

Principiul justiției este un principiu rațional, el fiind alături de adevăr, frumos, bine, util una din caracteristicile esențiale ale spiritului uman. Toate aceste caractere ale spiritului uman duc în ultimă instanță la coeziunea societății umane, pentru că ele au un sens moral și sunt legate între ele pe temeiul suprem al raționalității ființei umane.

Principiul justiției este un principiu rațional, el fiind alături de adevăr, frumos, bine, util una din caracteristicile esențiale ale spiritului uman. Toate aceste caractere ale spiritului uman duc în ultimă instanță la coeziunea societății umane, pentru că ele au un sens moral și sunt legate între ele pe temeiul suprem al raționalității ființei umane.

În același capitol alături de justiție am tratat și principiul echității. Aceasta este considerată o superjustiție și pentru că ea încorporează justiția cu blândețea, omenia și mila. Principiul echității privește diminuarea inegalității acolo unde stabilirea unei egalități perfecte (numită și dreptate formală) este imposibilă datorită faptului că în aplicarea acesteia se ține seama de două sau mai multe caracteristici esențiale, care se ciocnesc în anumite cazuri. Altfel zis, în raport de generalitatea normei ("orice infractor...") echitatea sugerează să luăm în seamă situațiile de fapt, circumstanțele personale, unicitatea cauzei, fără să cădem în extreme.

Principiul separației puterilor în stat a făcut obiect de analiză pentru capitolul nr 3, acesta a devenit o dogmă a democrațiilor liberale și garanția esențială a securității individului în raporturile lui cu puterea. În alți termeni, statul liberal și democratic se caracterizează nu numai prin existența unei pluralități de organe, dar și prin organizarea unor puteri distincte. Separația puterilor este un principiu care asigură suveranitatea legii și dă consistență principiilor de educație și moralitate necesare unei bune guvernări, al cărei unic scop este siguranța cetățeanului.

În capitolul nr. 5 am analizat succint principiul responsabilității cu referire specială la conceptele responsabilității reținând în mod deosebit responsabilitatea națională.

Responsabilitatea este acel principiu general de drept, care implică: promovarea valorilor sociale și umane prin normele juridice și o acțiune conștientă de apărare a acestor valori în procesul realizării dreptului.

Dimensiunea juridică a responsabilității s-a impus, treptat, devenind, în zilele noastre, unul din principiile generale ale dreptului. Astfel, s-a demonstrat deja rolul acestui principiu în

activitatea celor implicați în reglementarea conduitei umane, a comportamentului oamenilor în relațiile lor în cadrul societății.

Fiind ființă rațională, omul gândește și pentru că gândește el vrea. Prin voință, gândirea se concretizează, trece în activitatea practică. Numai concretizată în acte de voință gândirea îl face pe om să devină subiect, adică persoană care vrea și își asumă în baza acestei voințe responsabilități. Numai ca subiect, obiectul devine ceva pentru mine, este al meu și numai acum eu pot să-mi asum drepturi și obligații cu privire la acesta. Dar libertatea mea constă în faptul că raportarea la ceva în afara mea nu este decât raportare la mine însumi.

Acest lucru înseamnă că omul este liber, că atunci când se raportează, în ceea ce face, numai la sine însuși, nu depinde de altceva sau de altcineva pentru a gândi și a acționa. Această putere de a se raporta liber la sine, nesilit, este izvorul practicii umane. Numai în măsura în care omul acționează liber el poate deveni responsabil.

În felul acesta, principiul responsabilității, legat nemijlocit de principiul libertății, este un principiu fundamental al dreptului. Este așa pentru că el rezultă nemijlocit din voința liberă care, așa cum am arătat, este temeiul dreptului. Pentru a fi moral, omul trebuie să fie liber. Aceasta este justificarea responsabilității: omul trebuie să răspundă numai de faptele sale săvârșite în afara oricărei presiuni exterioare de natură să-i altereze voința. O cultură a libertății poate promova fără opreliști o cultură a responsabilităților.

O atenție deosebită am acordat-o analizei principiului respectării drepturilor omului ca principiu fundamental al dreptului în capitolul nr. 6, făcând un scurt istoric al apariției și evoluției drepturilor omului, continuând cu clasificarea acestora și cu o privire generală asupra izvoarelor și sistemelor internaționale de protecție a drepturilor omului pentru ca la finalul capitolului să tratez pe scurt Convenția europeană a drepturilor omului și libertăților fundamentale ca instrument general în acest domeniu.

Particularitatea instituirii drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în ordinea de drept comunitar rezidă, deci, în integrarea lor sub forma principiilor generale de drept. S-a opinat că deja la data primei: decizii de principiu în materie (în 1969), drepturilor fundamentale li se asociază o forță juridică semnificativă, majoritatea autorilor fiind de acord că principiile generale de drept ocupă în ierarhia izvoarelor de drept comunitar, dacă nu o poziție constituțională, cel puțin una apreciată drept infraconstituțională, dar supralegislativă.

Preocupările majore pentru consacrarea juridică a drepturilor omului sunt legate și de cele două „experiențe” atomice de la Hiroshima și Nagasaki, când omenirea a înțeles că asigurarea păcii și implicit respectarea drepturilor omului nu mai pot fi considerate și tratate drept „treburi interne ale statelor”, ele fiind probleme de maximă importanță ale întregii comunități internaționale.

Respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale constituie esența unei societăți democratice; nu poate exista democrație fără a asigura recunoașterea și respectarea acestor valori recunoscute universal<sup>1</sup>

Când drepturile fundamentale ale omului rămân neprotejate, orice agent, individual sau colectiv, care este capabil să ajute la protejarea lor poate, în principiu, să suporte responsabilitatea de remediere.

Drepturile omului au fost gândite ca și componente ale dreptului internațional de către Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948 și de către diferitele convenții și tratate care i-au amplificat efectul. Scopul drepturilor omului este acela de a stabili standarde la care se așteaptă ca toate statele să se conformeze. Pe de o parte, drepturile omului pot servi ca un standard minimal, o modalitate de a demarca ceea ce este moralmente tolerabil de ce nu. Oricare stat care a comis sau a permis răspândirea la scară largă a încălcărilor drepturilor omului în cadrul granițelor sale nu va mai fi privit de alte state și organisme internaționale ca un stat legitim, își va pierde imunitatea în fața intervențiilor exterioare. Numai drepturile esențiale ale omului, al căror scop este stabilirea unui minim necesar separând tolerabilul de intolerabil.

---

<sup>1</sup> H. Oberdorff, *Droits de l'homme et libertes fondamentales*, Dalloz, Paris, 2003, p. 1.

Drepturile pot fi înțelese ca stabilind o țintă, ceva la care toți oamenii ar trebui să aspire, și constituie probabil cea mai importantă componentă a unui regim politic drept.

Utilizarea ulterioară a Declarației Universale, după momentul semnării ei, s-a bazat pe o distincție trasată între drepturile fundamentale – dreptul la viață, la integritate corporală, libertatea la cuvânt etc. – la care se apelează când legitimitatea unui stat este îndoielnică, și alte drepturi, de care nu se face niciodată uz în acest sens – dreptul la plată egală pentru muncă egală (Art. 23) sau dreptul părinților în alegerea formei de educație pentru copiii lor (Art. 26).

Strategia justificatoare recomandă ajungerea la drepturi ale omului într-un mod care amintește de strategia lui John Rawls pentru a demonstra că pot exista acorduri rezonabile asupra principiilor justiției sociale între oameni din diferite culturi. Rawls sugerează că o concepție a justiției sociale înrădăcinată în cultura publică a unei societăți liberale își poate găsi sprijin și într-o varietate de concepții religioase și nereligioase a unei vieți bune favorizate de indivizii cetățeni.

Concentrându-ne pe nevoi trasăm o distincție între ceea ce este esențial pentru ființele umane și ce nu – între mâncare în general și anumite delicatese pentru care unii oameni vor manifesta o preferință aparte<sup>1</sup>. Un alt motiv este faptul că nevoile nu sunt sensibile la alegerile personale ale celor care le au: o persoană poate alege să-și satisfacă nevoile, dar nevoile însele reflectă aspecte nealtele ale vieții umane, de ex., faptul biologic de a bea apă și de a respira oxigen. Avem aceste drepturi ca ființe umane, nu prin virtutea faptului că am făcut aceste alegeri referitoare la modul în care dorim să ne consumăm viața.

Concepțiile fizico-biologice ale răului, deși importante, nu sunt suficiente pentru a genera nevoi care să fundamenteze un set de drepturi umane. Ființele umane sunt creaturi biologice și sociale și rău le poate fi făcut negându-li-se condițiile existenței sociale. Unei persoane i se poate face rău prin faptul că nu este lăsată să ducă o viață în condiții minime în cadrul societății din care face parte<sup>2</sup>.

O problemă mai mare pentru ca nevoile să varieze intervine atunci când nevoia însăși este conturată de contextul social în care persoana trăiește. Numai nevoile de bază pot fi folosite pentru a fundamenta drepturi umane. Nevoile sociale sunt folosite pentru a justifica drepturile cetățenești – setul cel mai vast de drepturi, a cărui posesie garantează poziția cuiva ca membru cu drepturi depline al unei societăți anume, și al cărui conținut va varia de la o societate la alta. Dreptul la un acoperiș este un drept al omului, dreptul la o locuință stabilă este un drept al cetățeniei, dar nu în toate societățile contemporane. În general, oamenii vor suferi un rău mai mare dacă li se neagă un drept al omului decât un drept cetățenesc, care nu este un drept cetățenesc, dar este un fapt întâmplător: distincția nu depinde de urgența relativă a celor două tipuri de nevoi, dar dacă nevoia e conturată de norme care se aplică în anumite ordini sociale<sup>3</sup>.

---

<sup>1</sup> În schimb, ideea de capacități umane nu implică o distincție inerentă între capacități mai importante sau mai puțin importante pe care oamenii le posedă – o capacitate se poate referi la posibilitatea de a fi hrănit corect sau de a mânca caviar. Pentru Sen ideea de capacitate umană rămâne deschisă, deși în scrierile sale despre sărăcie introduce o distincție între „capacități de bază” și restul. Nussbaum, în schimb, a elaborat o listă lungă și extinsă a „capacităților umane centrale și funcționale”, care „pot dirija un vast consens cultural încrucișat”.

<sup>2</sup> O viață dusă în condiții minime este o viață în care nevoile de bază ale persoanei sunt satisfăcute. Ideea unei vieți minime decente iluminează nevoi pentru că atrage atenția asupra faptului că nevoile care contează nu sunt doar nevoile unei persoane considerate a fi o creatură biologică izolată față de ceilalți. Acestea sunt și nevoile unei persoane care aparține unei comunități și care își vede viața prin prisma acelei comunități. Dacă persoana nu se suportă pe ea însăși sau nu poate să apară în public fără a fi rușinată, ea se va simți exclusă din comunitate și va fi incapabilă să trăiască o viață normală în acel cadru. Această formă de rău este asemănătoare cu subnutriția. Gândindu-ne la ce înseamnă a avea o viață minimă ies la vedere multe aspecte socio-psihologice ale vieții umane.

<sup>3</sup> O persoană ale cărei drepturi cetățenești nu sunt respectate va fi incapabilă să ducă o viață normală în societatea din care face parte: de ce acest fapt nu creează responsabilitate de remediu în sarcina celor din afară în același mod în care drepturile persoanei sunt încălcate. Diferența este că nevoile sociale, și drepturile pe care le fundamentează reflectă normele culturale și practicile unei anume societăți, norme și practici care sunt în principiu deschise la modificări din interior. Astfel, faptul că educația religioasă poate fi o nevoie socială într-un anumit loc nu impune în sarcina celor din afară responsabilitatea de a se asigura că această nevoie este satisfăcută; în schimb, cei din interior



Nevoile de bază trebuie înțelese prin referire la ideea de nivel de trai decent.

Acestea sunt condițiile ce trebuie întâlnite pentru ca traiul unei persoane să aibă un nivel decent date fiind condițiile ambientale pe care le înfruntă: hrana și apă, îmbrăcăminte și un acoperiș deasupra capului, securitate fizică, îngrijire a sănătății, educație, muncă și timp liber, libertatea de mișcare, de conștiință și expresie.

În relatarea lui James Griffin, personalitatea și practicile sunt prezentate ca baze gemene ale drepturilor omului. Conform lui Griffin, existența unui drept al omului trebuie „să depindă, într-o oarecare măsură, de existența sa ca o pretenție socială posibilă asupra altora”<sup>1</sup>.

Unele nevoi umane pot fi întâlnite prin răspunsurile libere ale altora: nevoia de dragoste și de respect. Instituția căsătoriei, citată și de Declarația Universală (Articolul 16), poate fi justificată ca o nevoie umană parțial pe baza faptului că instituția căsătoriei furnizează un cadru în care oamenii leagă relații de iubire și de respect: nu este o condiție nici necesară și nici suficientă pentru ca aceste nevoi să apară, dar contribuie pozitiv la împlinirea lor.

A-i obliga pe alții să furnizeze ceea ce este necesar ar încălca propriile lor drepturi. Un ex. este cel al transferurilor de organe. Acest fapt îngrădește dreptul la integritate corporală: pentru a duce un trai decent trebuie să fim siguri că trupurile noastre nu vor fi folosite în diverse forme fără consimțământul nostru, chiar și pentru beneficiul altora.

Lipsa resurselor înseamnă că nu toate nevoile unui anume gen pot fi satisfăcute simultan. Este posibilă satisfacerea nevoilor fiecărei persoane luată individual fără a impune obligații în sarcina altora care sunt fie imposibil de îndeplinit sau care le încălcă propriile drepturi. Un ex. concludent este cel al lipsei resurselor de hrană și de medicamente.

Cum ne putem gândi în astfel de situații la drepturile omului? Jeremy Waldron<sup>2</sup> oferă cea mai puternică apărare pentru poziția că drepturile continuă să existe chiar și în fața lipsurilor.

El evidențiază faptul că deși în împrejurările în care preconizăm că este practic imposibil a îndeplini simultan toate drepturile, este totuși posibil să satisfacem fiecare drept luat separat.

Afirmarea existenței drepturilor nu face necesar enunțul cum că oamenii au obligația de a face ceea ce nu poate fi făcut. Este clar că agenții vor selecta obligațiile ce trebuie îndeplinite mai întâi. Dar, și acesta este al doilea punct al lui Waldron, conflictul moral rezultat este creat de însăși situație, nu de existența drepturilor.

Am afirmat în conținutul lucrării că drepturile omului sunt cel mai bine înțelese și justificate prin intermediul ideii de nevoi fundamentale comune tuturor indivizilor. Nu toate nevoile pot fundamenta direct drepturi. Unele nevoi sunt imposibil de satisfăcut în orice moment istoric; altele nu sunt obligatorii de satisfăcut (nevoia de iubire și respect). Drepturile omului nu trebuie să reprezinte numai aspectele morale urgente ale vieții, ele trebuie să îndeplinească și anumite condiții de fezabilitate. Trebuie să fim circumspecți în a conchide că numai lipsa – însemnând insuficiența resurselor de a satisface toate nevoile – este un motiv de limitare a drepturilor omului.

Se pare că a porni de la nevoi va fi în favoarea listei de drepturi față de drepturile sociale și economice, precum dreptul la viață și îngrijire medicală, și prin urmare a nu identifica acele drepturi care politic sunt considerate cel mai des a fi centrale. Este clar că nevoile (intrinseci) pot juca doar un rol indirect în justificarea majorității drepturilor civile și politice.

Drepturile omului comune tuturor societăților vor fi extinse și se vor exprima în drepturile cetățenești, care diferă de la o societate la alta<sup>3</sup>.

Drepturile omului joacă un rol important în orice teorie a justiției globale.

---

trebuie, ca o chestiune de justiție, să se asigure că nevoia există sau să-și schimbe normele și practicile în așa fel încât să nu mai fie o nevoie.

<sup>1</sup> J.Griffin Discrepancies between the best philosophical account of human rights and the international law of human rights 2001

<sup>2</sup> J.Waldron Theories of rights 1984

<sup>3</sup> Înclin spre a privi către Convenția Europeană a Drepturilor Omului ca la o proclamație a drepturilor cetățenești comune pe care un grup de societăți cu tradiții politice similare au decis să o adopte, mai degrabă decât ca la o declarație propriu-zisă a drepturilor omului.

Tuturor comunităților politice li se cere respectarea și protejarea drepturilor membrilor lor și oricărei comunități i se poate cere asumarea unor responsabilități oneroase pentru a proteja drepturile omului dincolo de propriile limite – responsabilități nu doar de a furniza resurse, dar și cazurile extreme în care este necesară intervenția fizică pentru a preveni încălcarea drepturilor.

Respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale constituie esența unei societăți democratice; nu poate exista democrație fără a asigura recunoașterea și respectarea acestor valori recunoscute universal.

Acest principiu derivă din însăși caracterul statutului nostru, ca stat de drept și el este consacrat, pentru persoanele fizice, de art. 16 din Constituție, care prevede: "Cetățenii sunt egali în fața legii și autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări".

Cât privește egalitatea cetățenilor în fața legii civile, principiul este înscris în art. 4 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice, astfel: "Sexul, rasa, naționalitatea, religia, gradul de cultură sau originea nu au nici o înrâurire asupra capacității".

Statul nostru de drept, în continuă consolidare, creează condițiile, care sunt reglementate juridicește, pentru asigurarea egalității tuturor cetățenilor în fața legii, neîngăduind nici un fel de discriminare, promovând, astfel, ferm ideile de dreptate, egalitate și justiție socială.

Referitor la persoanele juridice, egalitatea lor în fața legii civile este asigurată de dreptul obiectiv, cu precizarea că, potrivit art. 34 din Decretul nr. 31/1954, "Persoana juridică nu poate avea decât acele drepturi care corespund scopului ei, stabilit prin lege, actul de înființare sau statut".

Principiul îmbinării intereselor individuale cu cele generale într-un stat de drept, în care se recunosc și se respectă pentru toate persoanele fizice și juridice drepturile civile, nu este de conceput ca acestea să se exercite în dezacord cu interesele societății, de aceea legislația consacră principiul îmbinării intereselor individuale cu cele obștești.

Dreptul, internațional contemporan postulează egalitatea în drepturi a tuturor persoanelor și eliminarea oricărei discriminări.

Carta ONU proclamă ca obiectiv al Națiunilor Unite, așa cum am văzut, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie.

Pactele drepturilor omului prevăd, în articole aproape identice care guvernează ansamblul reglementărilor lor, că statele părți se angajează să garanteze că drepturile prevăzute vor fi exercitate fără nici o discriminare, pe motive de rasă, culoare; sex, limbă, religie, opiniei politice sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere naștere sau orice altă situație.

Acesta este și sensul convențiilor speciale, adoptate pentru eliminarea discriminărilor rasiale, a discriminărilor față de femei și a celor din domeniul învățământului, ca și al convențiilor privind interzicerea genocidului, a apartheidului și sclavajului.

Concepția pe care se întemeiază normele dreptului internațional în domeniul drepturilor omului și libertăților fundamentale este, în consecință, aplicarea universală a acestor drepturi și libertăți față de toate persoanele. În toate țările, pe orice teritorii, pe baza egalității în drepturi și a eliminării oricărei discriminări.

Egalitatea în drepturi este unul din drepturile cele mai importante, fundamentul însuși al garantării drepturilor specifice ale omului<sup>1</sup>.

În cadrul acestei concepții de ansamblu își găsesc locul o serie de dispoziții specifice privind drepturile și libertățile femeilor, ale copiilor și decretului, ale persoanelor de altă rasă ori culoare, ale celor care fac parte din minorități, dispoziții care vizează crearea condițiilor pentru ca aceste persoane să poată beneficia de drepturi egale cu ceilalți membri ai societății<sup>2</sup>.

Egalitatea ca principiu și ca drept, alături de libertate de asemenea ca principiu și ca drept a constituit obiect de studiu pentru capitolul 7. Tot în cadrul acestui capitol am făcut o succintă

---

<sup>1</sup> În acest sens Jean MARIE Becet, Daniel Colard, Les droits de l'homme 1982 ; P. Sieghart The International Law of Human Rights 1983

<sup>2</sup> Idem

prezentare a principiului tratează la fel cazurile similare și diferit pe cele diferite potrivit careia conexiunea dintre dreptatea și nedreptatea compensațiilor pentru prejudicii și principiul „Tratează la fel cazurile similare și diferit pe cele diferite” constă în faptul că, în paralel cu prevederile legilor, există în societate și o convingere morală că cei vizați de lege au dreptul măcar la o abținere mutuală de la anumite tipuri de conduită dăunătoare. O asemenea structură de drepturi și obligați reciproc, care proscriu cel puțin prejudiciile mai mari, constituie fundamentul moralei oricărui grup social, deși nu întregă morală.

Egalitatea în drepturi și nediscriminarea vizează toate drepturile omului - politice și civile, economice, sociale și culturale.

Inegalitățile sau discriminările într-un domeniu sau altul, cu privire la garantarea sau exercitarea unuia sau altuia din drepturi, se extind la toate drepturile omului, căci acestea sunt indivizibile și interdependente.

De altfel, existența, menținerea sau favorizarea inegalităților a fost și rămâne una din principalele probleme care se ridică în domeniul drepturilor omului și care trebuie să constituie preocuparea esențială a statelor, organizațiilor și persoanelor care pretind să acționeze în acest domeniu.

Egalitatea în drepturi rămâne, în consecință, norma fundamentală în domeniul drepturilor omului, criteriul de bază al respectării acestora, care decurge direct din demnitatea persoanei umane, punctul de plecare pentru a asigura exercitarea tot mai deplină de toți oamenii a drepturilor și libertăților fundamentale.

În capitolul ce tratează principiul libertății alături de dreptul fundamental la libertate și securitate am reliefat concepțiile filosofice asupra acestei noțiuni, măsurile ce garantează exercitarea dreptului la libertate și securitate sens în care am făcut o analiză detaliată a dispozițiilor Art. 5 CEDO prezentând dreptul la libertate și la siguranță: definiție, caractere juridice, limite. De asemenea în cadrul aceluiași capitol comparativ cu art. 5 CEDO am analizat art. 5 din HUMAN RIGHTS ACT.

„Libertatea și securitatea persoanei” fiind garantate în Art. 5 al HUMAN RIGHTS ACT, dar suportă 6 excepții care sancționează „arestarea și detenția legală”.

Cu ocazia interpretării dispozițiilor art. 5 am analizat Noțiunea de „privare de libertate”, în sensul art. 5 ,excepțiile de la interzicerea privării de libertate; generalități, privarea licită de libertate (art. 5 parag. 1),noțiunea de privare de libertate licită, excepții de la privarea de libertate; excepții referitoare la individ, Art. 5(3) detenția în timpul audierilor și judecarea sa într-un termen rezonabil, Art. 5(4): Căile pentru contestarea legalității detenției.

Art. 5 a fost subiectul unei considerabile cantități de jurisprudență ce a încercat să clarifice textele confuze. Dorința lesne de înțeles a unora din statele care au lucrat la textul CEDO de a confirma împrejurările în care pot reține un individ, mai degrabă decât o interzicere generală a detenției „arbitrară”, a ridicat probleme plauzibile. Având în vedere că lista din Art. 5(1) oferă un anumit grad de certitudine, prevederile sale nu găzduiesc toate cazurile recunoscute de arest și sunt curios de inadaptable în anumite cazuri.

O altă problemă a fost aceea că Art. 5(1)(c) și (3) au fost imperfect create. În practică, ele au fost interpretate într-un mod constructiv, astfel că Art. 5(1)(c) este înțeles într-o manieră care reflectă procesul penal și Art. 5(3) include dreptul la cauțiune. Diferit de modul în care au fost create, aceste două prevederi sunt totodată dificil de aplicat uniform la diversele sisteme de drept civil și de common law reprezentate de diferitele state parte. Majoritatea jurisprudenței care a reieșit din cazurile penale este răspunsul la diferitele caracteristici particulare ale common law-ului sau, mai uzual, la diferitele sisteme de drept civil. În contextul dreptății penale, Comisia și Curtea Europeană a Drepturilor Omului au considerat în textul Art. 5 – precum și în Art. 6 – viteza cu care autoritățile ar trebui să acționeze.

Standardele pe care le-au aplicat atunci când au determinat în cadrul Art. 5(3) dacă o persoană arestată trebuie adusă cu „promptitudine” în fața unei instanțe sau trebuie judecate „într-un termen rezonabil” nu sunt atât de stricte precum par.

Într-o notă mai pozitivă, cerința din Art. 5(1) ca detenția să fie „legală” a fost interpretată într-un mod imaginativ în armonie cu interpretarea altor prevederi din cadrul Convenției. Incluziunea unei prevederi ca detenția să nu fie „arbitrară” este foarte importantă. De o importanță și mai mare a fost interpretarea Art. 5(4) în așa fel încât să impună o obligație în sarcina statelor de a oferi o cale de recurs prin care individul să poată contesta legalitatea detenției sale. Un rezultat surprinzător a fost faptul că procedurile din Marea Britanie referitoare la eliberarea persoanelor cu tulburări mentale dată fiind sentința discreționară de condamnare pe viață au fost revizuite urmând exemplul cazurilor de la Strasbourg astfel încât să schimbe puterea de creare a deciziilor de la Secretarul de Stat la o „instanță” în anumite situații.

În ceea ce privește dreptul la libertate și securitate a persoanei, Pactul internațional prevede că nimeni nu va fi supus arestului sau detenției arbitrare și nu va fi lipsit de libertate decât pentru rațiuni și în conformitate cu proceduri stabilite de lege.

În același sens, Pactul prevede că nimeni nu va fi ținut în sclavie sau servaj și nu va fi obligat la muncă forțată. Nu se exclude pedeapsa cu munca grea pentru crimă, și nu se consideră muncă forțată munca sau serviciile prestate de o persoană în detenție sau eliberată condiționat, serviciul militar sau un serviciu național în țările în care este permisă obiecția de conștiință, serviciul cerut în caz de urgență sau calamitate care amenință viața sau bunăstarea comunității, ca și orice muncă sau serviciu care fac parte din obligațiile civile normale. Prevederi similare cuprind și convențiile regionale europene și americane și mai puțin detaliate Carta africană.

În comentariile sale, Comitetul Drepturilor Omului a apreciat că dreptul la libertate și securitate vizează toate cazurile de privare de libertate, incluzând inculparea pentru infracțiuni, dar și cazurile de boli mintale, vagabondaj, toxicomanie, măsuri de educație, controlul imigrației.

Comitetul insistă asupra dreptului fiecărei persoane de a cere ca un tribunal să statueze asupra legalității privării sale de libertate, asupra unei durate de arestare de câteva zile pentru infracțiune penală, unei durate totale a detenției provizorii cât mai scurtă cu putință și, în general asupra garanțiilor de procedură, pentru ca arestarea și deținerea să nu fie ilegale sau arbitrare, iar persoanele arestate sau deținute ilegal să aibă dreptul la compensațiile corespunzătoare.

În același sens, Comitetul insistă asupra obligațiilor pozitive ale statului față de persoanele private de libertate, și prin aceasta deosebit de vulnerabile, de a nu le supune unor constrângeri sau tratamente în afara celor inerente privării de libertate, de a respecta demnitatea lor și a le trata cu umanitate. Se cere statelor ca sistemul penitenciar să vizeze reeducarea și readaptarea socială a prizonierilor, ca deținuții minori să fie separați de cei adulți și supuși unui regim de detenție adecvat vârstei lor și statutului lor juridic (de exemplu, orare de lucru reduse, posibilitatea de a primi vizite familiale), iar persoanele acuzate să fie separate de cele condamnate, așa cum se prevede în articolul 10 din Pact.

Curtea europeană a drepturilor omului a dezvoltat o practică bogată în ceea ce privește protecția drepturilor oricărei persoane de a nu fi deținută peste perioada strict necesară, de a fi prezentată rapid unei autorități judiciare, care să statueze asupra legalității arestării sale, de a beneficia de garanțiile procesuale de apărare necesare.

Gustul natural pentru libertate și pasiunea ardentă pentru egalitate nu se pot manifesta în afara cadrului legal. Astăzi suntem departe de aceea dispoziție din Constituția Mississippi, care consfințează ca doar sclavul avea dreptul la securitate, omul liber avea privilegiul de a-și asigura el însuși securitatea. Un adevăr unanim admis este faptul că o societate civilă are trei drepturi absolut necesare; securitatea persoanei, libertatea individului, proprietatea. În aceasta triada proprietatea apare ca un adevărat fundament al atitudinii independente a spiritului; fără libertate economică nu poate exista nici o libertate și este deschis oricând drumul servituții.

În contextul unor necesare schimbări în conținutul calitativ al reglementărilor dreptului, nu mai solicita doar simpla reglementare a libertății, ci solicită măsuri juridice eficiente pentru garantarea participării la libertate.

Dreptul ca ordine socială ce statuează sancțiuni, reglează comportamentul uman nu doar în sens pozitiv, ordonând un asemenea comportament astfel încât leagă de contrariul acestui comportament un act coercitiv ca sancțiune și interzice prin urmare acest comportament, ci și în

sens negativ, nelegând de un anumit comportament nici un act coercitiv, astfel încât nu impune acest comportament și nu interzice contrariul său. Un comportament care nu este interzis din punct de vedere legal este - în acest sens negativ - permis din punct de vedere legal.

Deoarece un anumit comportament uman fie este interzis, fie nu este interzis, și deoarece dacă nu este interzis trebuie considerat ca fiind permis de către ordinea de drept, orice comportament al oamenilor ce se supun acelei ordini de drept poate fi considerat ca fiind, în sens pozitiv sau negativ, reglat de această ordine de drept. În măsura în care comportamentul unui om este permis de ordinea de drept - în sens negativ - nefiind adică interzis de această ordine de drept, omul este din punct de vedere juridic liber.

Libertatea ce îi este acordată omului de către ordinea de drept pur și simplu prin aceea că ordinea de drept nu îi interzice omului un anumit comportament trebuie diferențiată de libertatea pe care ordinea de drept i-o acordă omului în sens pozitiv. Libertatea unui om care constă în aceea că îi este permis un anumit comportament în sensul că nu îi este interzis, este garantată de ordinea de drept doar în măsura în care aceasta le pretinde celorlalți oameni să respecte această libertate, le interzice deci să atenteze la sfera acestei libertăți, interzicând adică un comportament prin care este împiedicat un alt comportament neinterzis și deci în acest sens permis. Doar așa comportamentul neinterzis, adică permis în sens negativ, poate fi considerat îndreptățit, conținut al unei îndreptățiri, ca reflex al unei datorii corespondente. Însă nu orice comportament permis - în sensul negativ al neinterzicerii - este garantat de interdicția unui comportament al altuia, contrar, și care i-ar putea împiedica pe primul; nu oricărui comportament uman permis în acest fel îi corespunde o îndatorire a celorlalți. Un anumit comportament al unui om poate fi neinterzis de ordinea de drept și în acest fel permis, fără să fie interzis comportamentul altuia, opus, astfel încât și acest comportament este permis. Un anumit comportament al unui om nu trebuie să fie interzis doar fiindcă nu se află în vreo relație cu un alt om ori fiindcă nu are efecte negative asupra altor oameni. Însă în aceeași măsură nu orice comportament al unui om care îi dăunează altuia este obligatoriu interzis. Dacă comportamentul unui individ nu este interzis (fiind în acest sens permis), fiind un comportament opus celui neinterzis (și deci în acest sens permis), al altuia, este posibil un conflict împotriva căruia ordinea de drept nu prevede nici un fel de măsuri. Ea nu caută să-l evite, cum face cu alte conflicte, interzicând comportamentul unuia din indivizi, care este contrar comportamentului celuilalt sau - cu alte cuvinte - nu interzice realizarea intereselor unuia opuse celor ale celuilalt. Ordinea de drept nici nu poate încerca să împiedice toate conflictele posibile. Ceea ce ordinea de drept modernă interzice aproape fără excepție este împiedicarea, prin folosirea forței fizice, a comportamentului neinterzis al celuilalt.

Căci folosirea forței fizice, adică un act coercitiv, este în principiu interzisă, în măsura în care nu le este permisă unora în sens pozitiv, adică persoanelor ce nu sunt împuternicite în mod deosebit în acest sens.

Deoarece o ordine de drept - ca orice ordine socială normativă - nu poate ordona decât anumite acțiuni și omiteri, omul nu poate fi limitat în totalitate în libertatea sa, adică în totalitatea comportamentului său exterior și interior, asupra acțiunii, voinței, gândirii și simțirii sale, de către o ordine de drept. O ordine de drept poate limita mai mult sau mai puțin libertatea omului, ordonându-i mai mult sau mai puțin. Însă un minim de libertate, adică de lipsă de constrângere legală, o sferă a existenței umane în care nu intervin nici un ordin și nici o interdicție, rămâne mereu asigurat. Există chiar și în ordinele de drept totalitare ceva ca o libertate ce nu poate fi negociată; nu ca un drept natural, înnăscut omului, ci ca o consecință a mijloacelor limitate din punct de vedere tehnic de reglare pozitivă a comportamentului uman. Însă aceasta sferă de libertate poate fi considerată garantată de lege doar în măsura în care ordinea de drept interzice atentarea la ea. În această privință așa-numitele drepturi garantate constituțional au o importanță politică deosebită.

Așa cum am arătat în capitolul anterior un adevăr unanim admis este faptul că o societate civilă are trei drepturi absolut necesare, securitatea persoanei, libertatea individului și proprietatea. În această triadă proprietatea apare ca un adevărat fundament al atitudinii independente a spiritului, fără libertate economică nu poate exista nici o libertate și este deschis

oricând drumul servituții, motiv pentru care am apreciat ca fiind necesară tratarea în cadrul acestei lucrări în capitolul 8 a dreptului de proprietate.

Dreptul de proprietate a fost, istoricește, un element crucial în lupta pentru egalitate și libertate.

Principiile dreptului civil s-au statornicit pe măsură ce s-a consolidat proprietatea privată, ce nu a existat întotdeauna.

Din prima parte a afirmației rezultă că adevărata libertate este oferită de independența naturală a individului iar a doua parte vine să confirme faptul că omul era liber în starea naturală când avea comunitatea bunurilor și pierde aceasta libertate de îndată ce apare proprietatea privată<sup>1</sup>.

În acest capitol am analizat noțiunea de proprietate atât din punct de vedere filosofic cât și din punct de vedere al disp. art. 1 din Protocolul nr. 1 CEDO ce regementează dreptul de proprietate.

Clasificarea dreptului la protecție al proprietății printre celelalte drepturi ale omului este incontestabilă. Convenția ONU asupra Drepturilor Civile și Politice nu conține nici o prevedere echivalentă cu Art. 17 din Declarația Universală, iar un articol bazat pe cel dintâi nu era acceptabil. Faptul că creatorii Convenției au ezitat asupra statutului și formulării exacte a acestui drept este evident prin neincluderea sa în rândul drepturilor și libertăților inițiale ale Convenției, ci prin includerea sa ulterioară în Protocolul 1<sup>2</sup>. Chiar și așa, diferențele dintre statele membre au fost considerabile, iar prevederea adoptată finalmente garanta numai un drept mai complet, acordând statelor o putere de interferență mai mare în stăpânirea proprietății. Dreptul la proprietate și-a pierdut o mare parte a inviolabilității sale, chiar și în statele membre ale Consiliului European, sub influența politicilor sociale moderne (Sozialstaat).

Marea Britanie și Suedia au fost preocupate de faptul că nu se pune o piedică mai substanțială puterilor statale în a implementa programe de naționalizare a industriilor pentru scopuri politice și sociale.

În forma sa finală, Art. 1 al Protocolului 1 nu conține nici o referință expresă la dreptul la compensații la orice nivel în cazul amestecului în stăpânirea proprietății, excepție fiind cele regăsite în referirea la „principiile generale ale dreptului internațional.”

Art. 1 comprimă 3 reguli diferite. Prima, care este stipulată în chiar prima propoziție și are un caracter general, exprimă principiul stăpânirii în pace a proprietății. A doua regulă, în cea de-a II-a propoziție, acoperă privarea de proprietate și o supune anumitor condiții. Cea de-a III-a regulă, exprimată în paragraful doi, recunoaște faptul că statele contractante sunt îndreptățite, printre altele, să controleze proprietatea în concordanță cu interesele generale, emițând legi considerate necesare pentru îndeplinirea acestui scop.

Precum și în cazul celorlalte drepturi și libertăți ale Convenției, Curtea a recunoscut că, în principiu, statul poate fi responsabil sub incidența Art. 1 pentru imixtiunea în stăpânirea pașnică a proprietății rezultată din tranzacții între indivizii particulari. Pentru a fi implicată responsabilitatea statală, este necesar ca faptele reclamate să fie rezultatul exercitării autorității statale și să nu se refere exclusiv la relațiile contractuale între particulari<sup>3</sup>.

Dreptul „oricărei persoane fizice sau juridice...” este protejat, formulare ce prevede o recunoaștere specifică a poziției generale cum că corporațiile au drepturi prevăzute în textul CEDO. Este necesar ca aplicantul (reclamantul) să fie „victimă” reală, adică, corporația dacă drepturile ei sunt afectate, acționarul dacă drepturile sale au fost alterate.

Astfel în cadrul acestui capitol am analizat interpretarea și conținutul art. 1. domeniul de aplicație a art. 1 din Protocolul nr. 1, noțiunea de „bun” și drepturile asupra „bunurilor”, în sensul

<sup>1</sup> Idem p.222

<sup>2</sup> Protocolul a intrat în vigoare la 18 mai 1954.

<sup>3</sup> În raționamentul din 21.02.1986, în care Curtea subscrie la viziunea Comisiei, conform căreia examinarea cererilor reclamanților trebuie să se focalizeze pe legislația care produce efecte, sub forma unei serii de tranzacții între particulari, asupra drepturilor lor de proprietate. Propunerea reclamațiilor conform căreia fiecare tranzacție trebuie examinată pentru conformitatea cu Art. 1 a fost respinsă.

art. 1 din Protocolul nr. 1, drepturile de creanță, noțiunea de „interes economic, limitele noțiunii de „bun” în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1, structura Art. 1 al Primului Protocol și interrelațiile dintre prevederile sale, noțiunea de „privare de proprietate și drepturile ce se cuvin cetățeanului în cazul privării de proprietate.

Așadar, noțiunea de „bun” utilizată de textul analizat cuprinde, netăgăduit, dreptul de proprietate asupra bunurilor mobile și imobile, în același timp, protecția instituită de text are în vedere și alte drepturi reale. Astfel, Comisia a statuat în sensul că „beneficiul unor clauze de servitute care sunt cuprinse într-un contract de concesiune a unei ferme” constituie un bun în sensul art. 1, ceea ce înseamnă extinderea protecției sale cu privire la dreptul de servitute.

La rândul ei, Curtea Europeană a hotărât că aceeași noțiune cuprinde și dreptul de emfiteoză (bail emphyteotique), recunoscut în unele sisteme de drept european ca drept real ce rezultă dintr-un contract de închiriere pe termen lung, de regulă, între 20 și 99 de ani, a unor imobile, construcții sau, cel mai adesea, terenuri.

De asemenea, ea a admis recent că dreptul de uzufruct poate să intre sub incidența textului examinat.<sup>1</sup> Fosta Comisie a decis, însă, că folosirea în mod tradițional a unor vaste terenuri pentru pășunat, vânatoare și pescuit care nu sunt proprietatea reclamanților, ci a statului, sau dreptul de a participa la folosirea unor terenuri comunale în Austria germanică, unei municipalități, în regim de drept public, nu constituie un „drept de proprietate” care să intre sub protecția instituită de art. 1 din Protocolul nr. 1.

Tot astfel, Curtea a statuat în sensul că dreptul reclamanților de a practica un „anumit pescuit” în apele teritoriale ale statului, rezultat dintr-un drept de concesiune ce le-a fost acordat potrivit legislației naționale, este un „bun” în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1.<sup>2</sup>

Prin transpunerea acestei jurisprudențe în dreptul civil român, se poate reține că intră sub incidența acestui text toate drepturile reale principale și accesorii precum și drepturile reale corespunzătoare dreptului de proprietate publică, cum sunt dreptul real de folosință sau dreptul de concesiune corespunzător dreptului de proprietate publică a statului, în măsura în care toate aceste drepturi au ca titular subiecte de drept privat.

### **Drepturile de creanță**

Cu privire la drepturile de creanță, Curtea a decis, tot cu valoarea de principiu, că acestea constituie un bun în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1.<sup>4</sup> Atât în jurisprudența ei, cât și în aceea a fetei Comisii, se regăsesc unele aplicații interesante ale acestui principiu. Astfel, Comisia a arătat, cu deplin temei, că acțiunile deținute de acționarii societăților comerciale anonime (pe acțiuni), din moment ce au valoare economică, constituie un bun în sensul textului analizat. Evident că același regim îl au atât părțile sociale ale asociațiilor unei societăți comerciale cu răspundere limitată, precum și obligațiile emise de societățile comerciale.

### **Noțiunea de „interes economic”**

Pornind de la caracterul autonom al noțiunilor utilizate de Convenție și de protocoalele sale adiționale, Curtea a extins noțiunea de „bun”, în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1, la situații în care apar puse în discuție anumite interese economice ale unui subiect de drept, persoană fizică sau juridică, care pot să se prezinte sub forma unor speranțe legitime la obținerea unor indemnizări.

### **Limitele noțiunii de „bun” în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1.**

Față de evidenta lărgire a înțeleșului noțiunii de „bun” în sensul Convenției, remarcată în special de jurisprudența Curții, se pot pune în discuție limitele acestei noțiuni.

Prin raportare la cele arătate mai sus, astfel cum a decis fosta Comisie, nu pot fi considerate bunuri care să intre în domeniul de aplicație a art. 1 din Protocolul nr. 1 acele valori

<sup>1</sup> CEDH, 12 decembrie 2002, Wittek/Allemagne, Recueil 2002-XII, § 43

<sup>2</sup> CEDH, 24 septembrie 2002, Posti et Rahko c/Finlande, Recueil 2002-VII, § 76.

patrimoniale cu privire la care reclamantul nu poate pretinde că ar avea cel puțin „o speranță legitimă” de a le putea concretiza.

### **Structura Art. 1 al Primului Protocol și interrelațiile dintre prevederile sale**

Curtea a divizat Art. 1 al Protocolului 1 pe componente și a stabilit gradual relațiile dintre ele.

De acum încolo cele 3 propoziții vor fi menționate sub numele de Art. 1/1/1, Art. 1/1/2 și Art. 1/2.

Rezultă astfel că Art. 1/1/1 nu este doar o afirmare a principiului. Furnizează totodată o a treia, bază separată pentru reglementarea interferențelor cu „posesiunea liniștită a bunurilor” care nu califică ca privarea persoanei de bunurile incluse în Art. 1/1/2 sau controlul uzului proprietății menționate în Art. 1/2.

Aplicând testul „balanței echilibrate”, Curtea lasă, în general, în sarcina statului identificarea interesului comunității; cererile vor fi rar revizuite. Procesul de echilibrare poate fi complex și va implica întotdeauna acte de raționamente politice sau de tip politic. Este surprinzător faptul că Curtea a oferit o margine de apreciere largă statului în luarea deciziei dacă interesul comunității depășește pretențiile indivizilor.

Principiul sau testul „echilibrului corect” își găsește autoritatea în două surse complementare. Prima este echilibrul pe care Curtea îl menține pentru a putea fi universală pe parcursul întregii Convenții între drepturile omului și protecția interesului general. A doua rezidă în conținutul esențial al „legii” așa cum este ea înțeleasă de autoritățile de la Strasbourg de a reglementa protecția contra efectelor arbitrare și disproporționate față de ale unei legi naționale valide, de altfel formale. Prima oferă elementele pentru ecuația echilibrului. A doua oferă o îndrumare mai exactă despre cum importanța factorilor aflați în echilibru trebuie evaluată. Din moment ce concluziile statului nu reprezintă ultimul cuvânt, și din moment ce autoritățile de la Strasbourg pretind puterea revizuirii, ele totuși poartă o mare responsabilitate deoarece limbajul Art. 1 sugerează o margine de apreciere largă pentru stat și pentru că trebuie avuți în considerare mai mulți factori, unii neinfluențând evaluarea obiectivă.

### **Noțiunea de „privare de proprietate” în jurisprudența organelor Convenției**

În jurisprudența organelor Convenției, noțiunea de „privare de proprietate” semnifică preluarea completă și definitivă a unui bun; titularul dreptului asupra aceluși bun nu mai are posibilitatea exercitării vreunui din atributele conferite de dreptul pe care îl avea în patrimoniul său.

Situațiile de acest gen reținute de practica jurisdicțională europeană sunt: naționalizări, exproprieri, confiscări, obligația impusă de o lege a proprietarilor de a permite cumpărarea nudei proprietăți de către titularul dreptului de emfiteoză,<sup>1</sup> obligația de a suporta stingerea dreptului de uzufruct asupra unor terenuri ale statului înainte de termen, rezultată din modificarea legislației naționale în materie<sup>2</sup> etc.

### **Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării**

Studiind problema principiilor dreptului în interdependența cu drepturile fundamentale ale omului am încercat o nouă abordare a acestei teme în concordanță cu noua evoluție a societății umane când se acorda o deosebită importanță dreptului la libertate, securitate și proprietate, elemente esențiale în dezvoltarea societății civile.

---

<sup>1</sup> CEDH, 21 februarie 1986, *James et autres c/Royaume-Uni*, Serie A nr. 98

<sup>2</sup> CEDH, 12 decembrie 2002, *Witteck c/Allemagne*, Recueil 2002-X



Una dintre realizările majore ale societății românești a fost aceea de reafirmare a demnității omului, a drepturilor și a libertăților cetățenilor, precum și a liberei dezvoltări a personalității umane printre valorile fundamentale ce caracterizează statul român.

Lucrarea se caracterizează prin analiza predominant doctrinară, rezultatele și concluziile putând fi utilizate și în procesul de instruire și perfecționare juridico-profesională.

### **Structura lucrării**

Prezentă teză de doctorat este structurată în funcție de scopul și obiectivele cercetării, în funcție de problemele abordate, așa cum se regăsesc în teoria și filosofia dreptului.

Lucrarea constă în: introducere, nouă capitole și bibliografie.